

گفتگو با رییس کمیته علمی ستاد استهلال درباره رویه‌های استهلال ماههای قمری:

محاسبات نجومی در خدمت استهلال

✦ با نزدیک شدن به ماه مبارک رمضان، یکی از موضوعات مهم، تشخیص و اعلام روز اول ماه مبارک رمضان و همین‌طور روز اول ماه شوال یا عید سعید فطر است. بر این اساس، ستاد استهلال دفتر رهبر انقلاب وظیفه دارد تا با بهره‌گیری از ۱۰۰ تیم خبره و متخصص، گزارشات دقیق خود از رؤیت هلال ماه‌های قمری را برای رهبر انقلاب ارسال کنند. رهبر انقلاب نیز پس از مطالعه‌ی دقیق گزارش‌ها و نظرات تخصصی این تیم‌ها، نظر خود را اعلام می‌کنند. پایگاه اطلاع‌رسانی KHAMENEI.IR در این‌باره گفت‌وگویی با حجت‌الاسلام و المسلمین علیرضا موحدنژاد، عضو هیأت علمی دانشگاه صنعتی شریف و رییس کمیته علمی ستاد استهلال دفتر رهبری انجام داده است.

✦ ستاد استهلال از چه سالی آغاز به کار کرد؟

✦ تقریباً از همان اوّلی که رهبر انقلاب بعد از امام امت به‌عنوان رهبر تعیین شدند، ستاد استهلال شکل گرفت. بنده هم تقریباً از سال ۸۲ در جریان کارهای ستاد استهلال قرار گرفتم و از قبل آن اطلاعی ندارم؛ اما از سال ۸۲، رهبر انقلاب فرمودند گروه‌هایی برای استهلال در جاهای مختلف کشور آموزش‌های نجومی لازم و کار با ابزار را یاد بگیرند. خاطریم هست که حدود ۱۵۰ نفر از جاهای مختلف کشور به اردوگاهی در نزدیکی کرج برای سه روز دعوت شدند و آموزش دیدند.

✦ امسال به‌طور مشخص، برای استهلال ماه مبارک رمضان و عید سعید فطر چه

تمهیداتی اندیشیده شده است؟

✦ حدود صد گروه در استان‌های مختلف کشور برای دیدن هلال ماه رمضان و شوال اقدام می‌کنند. البته، تعداد گروه‌ها از این هم بیشتر بود، ولی ستاد تصمیم گرفت از گروه‌هایی که سوابق و تجربه‌های بهتر و بیشتری دارند، استفاده کند؛ چون بعضی مواقع تا دویست گروه هم اقدام می‌کردند.

داشتن صد گروه با کیفیت خوب، کفایت می‌کند؛ چون با پراکندگی که در کشور دارند، شانس رؤیت بالا می‌رود. قاعده هم این است که در همه‌ی ماه‌ها استهلال انجام می‌گیرد و شاید بعضی از مردم ندانند که این کار انجام می‌شود؛ چون خبر استهلال فقط در ماه رمضان و شوال گفته می‌شود و مردم فکر می‌کنند که فقط در ماه رمضان و شوال این کار انجام می‌گیرد، درحالی‌که برای همه‌ی ماه‌های قمری استهلال انجام می‌گیرد. نتایج آن هم در پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر رهبر انقلاب در بخش مباحث شرعی و استهلال می‌آید. در بعضی مواقع هم، همان شبی که استهلال انجام می‌شود، گزارشش روی سایت قرار می‌گیرد. گزارش‌ها هم برای همه‌ی ماه‌ها کاملاً قابل دسترسی است، ولی ماه رمضان و شوال به‌لحاظ واجب بودن روزه در ماه رمضان و حرام بودن روزه در عید فطر، حساسیت بیشتری دارند و مردم هم پیگیر آن هستند.

◆ فرآیند و ترکیب گروه‌های ستاد استهلال به چه صورت است؟ افراد به احکام شرعی و

مباحث نجومی تسلط دارند، یا صرفاً رؤیت انجام و جمع‌بندی می‌شود؟

✦ ما الحمدلله در گروه‌ها افرادی داریم که هم اطلاعات نجومی و هم اطلاعات فقهی لازم را دارند. در بعضی از گروه‌ها هم افرادی هستند که اطلاعات نجومی دارند، ولی به آن معنا اطلاعات فقهی دقیقی ندارند، یا بعضی از افراد هم اطلاعات فقهی و دینی خوبی دارند، ولی اطلاعات نجومی ندارند. گروه‌های مرتبط با ستاد استهلال، پنج‌نفره هستند.

◆ گروه‌ها از چه ابزاری برای استهلال ماه استفاده می‌کنند؟

✦ همه‌ی گروه‌ها حداقل دارای دوربین دوچشمی هستند. به قول مردم، دوربین‌های دوچشمی همان دوربین‌های شکاری ساده‌ای است که روی دست گرفته می‌شود. بعضی از دوربین‌ها هم قوی‌تر و سنگین‌وزن‌ترند که روی سه پایه قرار می‌گیرند. تقریباً طبق آمار، حدود نیمی از گروه‌ها از تلسکوپ استفاده می‌کنند. البته، استفاده از تلسکوپ اطلاعات و توانمندی‌های بیشتری می‌خواهد.

◆ کیفیت جمع‌بندی گزارش‌های رؤیت هلال به چه شکل است؟

✦ ما دو جور ارائه و ارسال گزارش داریم؛ یک‌جور به‌صورت متمرکز است و در استانی که گروه‌های

مختلف استهلال می کنند، گزارش‌ها را به رابط ستاد استهلال در استان می فرستند و آن شخص همه را به دفتر ستاد استهلال در تهران ارسال می کند. جور دیگر اینکه وقتی مردم خودشان هلال را می بینند، با ستاد استهلال تماس می گیرند و گزارش استهلال را می دهند. این مورد بیشتر صورت می گیرد؛ اما کار مهمی که ما در این باره انجام می دهیم، با افرادی که گزارش رؤیت را ارسال می کنند، صحبت می کنیم و سؤالات فنی می پرسیم. مثلاً، افرادی که هلال را دیدند، چند نفر بودند و هلال را چه مدتی دیدند، یا مطمئن هستند که هلال را دیده‌اند یا نه؛ چون هیجانات بالاست و همه دنبال دیدن هلال باریک ماه هستند و ممکن است گاهی چیزی به چشم بیاید که رؤیت واقعی نباشد.

گزارش‌ها به همین شکل ثبت و خدمت رهبر انقلاب ارائه می شود؛ یعنی رئیس ستاد استهلال همه‌ی گزارش‌های جمع‌بندی شده را خدمت ایشان می برد و اگر برایشان اطمینان حاصل شد که این مقدار به لحاظ شرعی کفایت و اطمینان آور است، به صداوسیما اعلام می شود که نتیجه را اطلاع‌رسانی کند.

♦ در طول این سال‌ها، رهبر انقلاب چه دلالت‌ها، راهنمایی‌ها و ارشاداتی در جهت بهبود فرآیند استهلال ماه داشتند؟

🌟 رهبر انقلاب همیشه سعی‌شان بر این بوده که گزارش‌های ما با دقت ثبت شود؛ حتی بعضی از گزارش‌ها را فرمودند که بیشتر روی‌شان کار شود خصوصاً در جاهایی که گزارش‌ها کم بوده است؛ معمولاً هم وقتی کارشناسان در رؤیت هلال ماه تردیدی نداشتند، ایشان گزارش را می پذیرفتند.

♦ نگاه رهبر انقلاب به مبانی فقهی استهلال چگونه است؟

🌟 از نظر ایشان، رؤیت هلال با ابزار معتبر است. بعضی گمان می کنند که تنها فقیه و مرجعی که رؤیت با ابزار را معتبر می دانند ایشان هستند، ولی این‌طوری نیست. ایشان رؤیت را در همان منطقه‌ای که فرد اقامت دارد، معتبر می دانند. برخی از فقها مثلاً رؤیت هلال را در سه یا پنج هزار کیلومتر دورتر هم معتبر می دانند، ولی ایشان منطقه‌ای که فرد در آن زندگی می کند و مناطق

نزدیک مجاورش را معتبر می‌دانند. البته بین مراجع معمولاً اختلاف نظر است.

بعضی از دوستان هم به لحاظ نجومی گاهی اوقات تلاش می‌کنند که هلال را قبل از ظهر ببینند. نظر رهبر انقلاب مانند اغلب فقها این است که رؤیت هلال قبل از ظهر معتبر نیست. اگر رؤیت قبل از ظهر صورت بگیرد، ثابت نمی‌کند که همان روز اول ماه است و نشان می‌دهد فردایش اول ماه است. گاهی مواقع هم هلال قبل از غروب خورشید دیده می‌شود. البته این هم کار دشواری است، ولی گروه‌های رصدی توان این کار را دارند که با تنظیم تلسکوپ در روز هلال را ببینند. گاهی مواقع هم مشخصات هلال به گونه‌ای است که ایشان آن را معتبر می‌دانند و ثابت می‌کند فردا اول ماه است.

♦ با وجود روش‌های علمی که الآن وجود دارد، چه ضرورتی است که گروه‌های رصدی در سطح کشور پراکنده شوند و تک‌تک این کارها انجام و گزارش‌ها تجمیع شود و به نتیجه برسد؟ آیا ابزارها و روش‌های جدیدی که استفاده می‌شود، منافاتی با کارهای ستاد دارد؟

✿ اینجا دو مطلب وجود دارد؛ اولاً فقها و مراجع ما در رساله‌هایشان می‌گویند که اگر کسی با محاسبات نجومی یقین پیدا کند که مثلاً امشب هلال دیده می‌شود، همین کفایت می‌کند. رهبر انقلاب هم می‌فرمایند اگر شما می‌دانید امشب هوا مساعد و هلال قابل رؤیت است، همین کافی است؛ حتی بسیاری از فقها می‌گویند یقین هم لازم نیست و اطمینان کافی است؛ چون اطمینان یک درجه از یقین پایین‌تر است. ما می‌گوییم اطمینان داریم که هلال دیده می‌شود. رهبر انقلاب هم مانند اغلب فقها نظرشان همین است و می‌فرمایند اطمینان کفایت می‌کند. اگر کسی اهل محاسبات نجومی باشد و می‌تواند یقین پیدا کند، دیگر نیازی به گزارش و دیدن ندارد. بنابراین، اینکه بعضی‌ها می‌گویند فقها به علم توجه و عنایتی ندارند، کاملاً حرف نادرستی است.

ثانیاً همه‌ی مردم این چنین نیستند که بتوانند اطمینان یا یقین علمی پیدا کنند؛ چون باید علاوه بر داشتن اطلاعات نجومی، در زمینه‌ی رؤیت هلال هم کار کرده باشند تا بتواند اطمینان پیدا کنند. واقعاً اطمینان در محاسبات منجمین یک امر قلبی است، ولی اگر اطمینان پیدا نشود، به

گزارش‌های افراد صادقی که هلال را دیدند، مراجعه می‌کنند تا برایشان اطمینان حاصل شود.

در مواردی بعضی از آدم‌های علمی و تحصیل کرده نظر کارشناسان رؤیت و منجمین را نمی‌خواهند و گزارش ستاد را می‌خواهند. استهلال برای کسانی که اطمینان به محاسبات نجومی ندارند، فایده‌ی این چنینی دارد.

سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که آیا کارشناسان و منجمین هم در رؤیت همه‌ی هلال‌ها متفق‌اند؟ نه، در این باره کارشناسان با همدیگر اختلاف دارند؛ حتی بعضی از کارشناسان می‌گویند شما اطمینان دارید که هلال دیده می‌شود، می‌گوید نه. می‌پرسیم چرا؟ می‌گوید به گمان دیده می‌شود یا برعکس به گمان دیده نمی‌شود. بعضی از کارشناسانی هم که در این زمینه کار علمی و تجربی کردند، به یقین و اطمینان نمی‌رسند و به‌عنوان کارشناس گمان و حدسشان را بیان می‌کنند. طبعاً در اینجا هم خود کارشناس منتظر گزارش استهلال می‌ماند.

♦ با توجه به تجربه‌ی چندین ساله‌ی ستاد، آیا در حوزه‌ی تعاملات بین جهان اسلام و

کشورهای مسلمان ارتباطی وجود دارد که آن‌ها هم از این تجربیات استفاده کنند؟

♦ در بعضی از گردهمایی‌ها که در سطح جهان برگزار شده، این رویه توضیح داده شده است. منتها واقعیت این هست که کشورهای اسلامی در این زمینه تعامل و انتقال تجربیاتشان با هم کم است و ما واقعاً از رویه‌ی برخی از کشورها اطلاعات دقیقی نداریم و فقط نتیجه‌ی آن‌ها را از اخبار می‌شنویم. در واقع ضعف‌هایی را در کشورهای اسلامی در این زمینه می‌بینیم، ولی رویه‌ای که الحمدلله به همت رهبر انقلاب و درایت و حمایت‌های ایشان و تلاش گروه‌های استهلال می‌شود، انصافاً، کار متقن و نمونه‌ای است که در برخی از کشورهای اسلامی چنین نمونه‌ای خیلی کم وجود دارد.

♦ چرا در برخی از ماه‌ها یا سال‌ها مثلاً شروع ماه مبارک رمضان در برخی از کشورها با

ایران متفاوت است، یا عید سعید فطر بعضاً یک روز زودتر اعلام می‌شود؟ علت این

اختلاف چیست؟

✿ این اختلاف می‌تواند سه علت داشته باشد؛ برخی از کشورهای اسلامی با ما اختلاف افق دارند؛ یعنی ممکن است که هلال در مکه قابل رؤیت باشد، ولی در هیچ جای ایران قابل رؤیت نباشد. معمولاً اختلاف افق به این شکل کم اتفاق می‌افتد؛ یعنی کشورهایی که تقریباً در یک منطقه واقع شده‌اند، اختلاف افق در آن‌ها این چنین نیست که مثلاً بگوییم همه‌ی ماه‌ها با هم اختلاف دارند.

علت بعدی، اعلامی است که بر اساس مبنای فقهی صورت می‌گیرد. مثلاً، در برخی از کشورها فقیه اعلام می‌کند و بعضی مواقع خود حکومت این کار را انجام می‌دهد. به‌عنوان مثال، هلال ماه رمضان در روز دوشنبه در ایران و عربستان دیده نمی‌شود و در بخش‌هایی از غرب آفریقا خیلی به زحمت دیده شود، ولی این هلال را مثلاً در آمریکا می‌شود دید.

حالا اگر فقیه‌ی نظرش این باشد که دوشنبه‌شب هلال در جایی از دنیا دیده می‌شود، دیگر سه‌شنبه اول ماه می‌شود و آن کشور اعلام می‌کند که فردا اول ماه است؛ اما ممکن است برای مردم عجیب باشد که افغانستان، پاکستان، ترکیه و کشورهای دیگری که با ما فاصله‌ی زیادی ندارند، چطور اول ماه را اعلام کردند، ولی ایران با صد گروه ماه را رؤیت نکرده است! خب آن‌ها بر مبنای دیگری اعلام می‌کنند و می‌گویند ما می‌خواستیم یک هلالی دیده شود و لازم نیست حتماً در منطقه‌ای که ما زندگی می‌کنیم دیده شود. پس علت دیگر، اختلاف فتوایی است که بر اساس فتوای فقیه در آن کشور اعلام اول ماه می‌شود.

علت دیگری که زیاد اتفاق می‌افتد اینکه عده‌ای گزارش می‌دهند که ما هلال را دیدیم، در صورتی که آن‌ها افراد باتجربه و دقیقی برای رؤیت هلال نیستند، ولی افراد دروغگویی هم نیستند و دچار توهم در رؤیت می‌شوند. بعضی از اهل سنت هم یک شاهد را در ماه رمضان کافی می‌دانند، و دلیلی هم ندارد که به قول معروف آن‌ها را سین جیم کنند که هلال را چطور دیدید.

ما در ستاد استهلال با پرسیدن سؤالات دقیق، سعی می‌کنیم که توهم در رؤیت را از رؤیت واقعی جدا کنیم. مثلاً، از فرد سؤال می‌کنیم که شما هلالی که دیدید، دهانه‌ی هلال به سمت راست شما بود یا به سمت چپ؟ از نفر بعدی که کنارش ایستاده هم می‌پرسیم. یا می‌پرسیم هلالی که شما

دیدید در زمینه‌ی نارنجی آسمان بود یا در زمینه‌ی آبی آسمان؟ هم زمانی رؤیت را می‌پرسیم و ...
از این دست سؤالات دقیق و فنی می‌پرسیم و جوابشان را ثبت می‌کنیم.

حتی گاهی اوقات از کسانی که تجربه‌های زیادی در رؤیت دارند و آموزش‌دیده‌اند هم سؤالاتی
می‌کنیم و تعارف و رودربایستی با کسی نداریم. وقتی آن‌ها دیدگاه‌های همدیگر را تأیید می‌کنند و
مؤید همدیگرند و افراد باتجربه‌ای هستند، نظرم‌ان را در گزارش می‌نویسیم. همان‌طور که عرض
کردم، ستاد اعلام نمی‌کند و فقط گزارش‌ها را طبقه‌بندی و جمع‌بندی می‌کند.